

Despre ideologia și identitatea culturală a Monicăi Lovinescu

Drd. Gilda-Daniela IANI (CHIRILUȚĂ)
Universitatea "Dunărea de Jos" din Galați

Abstract: *Culture includes a multitude of personalities, of which only a few stand out. One of them is Monica Lovinescu, who had, until she went into exile, an identity of a simple writer, but with the chance to readapt in a new space she managed to create a path full of glory by becoming a complete writer, a true European personality. Monica's identity profile has as its constituent part the name Lovinescu, she is therefore the daughter of the critic Eugen Lovinescu, a fact that implies the living preservation of her father's literary memory. In her works, Monica Lovinescu intertwines the ideologies of the time with "ethics" and "eastern ethics". She assumes the position of intransigent observer of culture, promotes a just ideology, that of Eastern ethics, and wants to carry on her father's talent as a critic, but, important to remember, she does not turn into his faithful copy, but becomes an original writer, strong and tenacious, a new personality with many opinions contrasting with those of his father.*

Keywords: *identity profile, political ideology, cultural identity, ethics and aesthetics, critical voice.*

Cultura cuprinde o multitudine de personalități dintre care doar câteva ies în evidență. Una dintre acestea este Monica Lovinescu, care a avut, până să plece în exil, o identitate de simplă scriitoare, dar odată cu șansa readaptării într-un nou spațiu a reușit să își creeze un drum plin de glorie devenind o scriitoare completă, o adevărată personalitate europeană.

Mihaela Burlacu consemnează opinia lui Constantin Aslan, conform căreia „cultura este produsul societății” și definește identitatea culturală ca pe „un mod de existență a unei culturi, sistem de credințe și coduri asumate ca pe ceva de la sine înțeles și care explică solidaritatea dintre membrii unei societăți precum și voința acestora de a trăi în comun.”²¹⁴ Monica Lovinescu nu este scriitoare de expresie franceză, crede aceasta, iar adaptarea sa la condițiile exilului francez presupune „o integrare culturală și socio-politică suprapunându-și identitatea peste canonul european.”²¹⁵

Monica Lovinescu, urmașă a tatălui său, criticul literar Eugen Lovinescu, a avut în plan literar o activitate intensă, dar nu a urmat întocmai pașii acestuia,

---

²¹⁴ Mihaela Nicoleta Burlacu, *O voce a exilului românesc*, Ed. Institutul European, Iași, 2014, p. 128.

²¹⁵ Ibidem, p. 135.

fiind total independentă ideologic. „În 1978, Editura Limite din Madrid îi tipărește cronicile radiofonice difuzate între 1962 și 1971, cu titlul *Unde scurte*.²¹⁶” După 1989 e prezentă și în țară prin articole „în *România Literară*, *Viața Românească*, *Convorbiri Literare*, *Vatra*, *Ramuri*, *Familia*, 22, *Contrapunct*.²¹⁷”

Moștenirea literară dăruită de Monica este aliniată de Ovidiu Pecican în *Tribuna* și este alcătuită din „Volume pe unde radio (*Unde scurte*, I-VI, 1990-1996), 1981-2000, (*Jurnal* 2003-2006), *Memorii La apa Vavilonului*, 1999, 2001, *Întrevederi cu Mircea Eliade*, *Eugen Ionescu*, *Ștefan Lupașu și Grigore Cugler*(1992), *Diagonale* (2002).²¹⁸” Aceste opere sunt mărturie a muncii și implicării literare. Alături de vocea de la Radio Europa Liberă și de articole, textele constituie „o comoară a poporului român, o operă de senectute, chiar dacă în forma decisă de autoare sunt turnate texte mai vechi supuse unui proces de atentă rescriere, sintetizare și reinterpretație.²¹⁹”

Mihaela Burlacu observă că *Întrevederi...* „este prima carte publicată în țară.²²⁰” Mai remarcă de asemenea că „din 1962 Monica realizează pentru „Radio Europa Liberă”, două emisiuni săptămânale „Actualitatea culturală românească” și „Teze și antiteze la Paris”, în care prezintă subiecte cu tematică politică și culturală.²²¹” În viziunea lui Dan C. Mihăilescu „fiecare zi din viața autoarei este un amestec de speranță, teamă și resemnare. De fervori culturale (extrem de rare sunt zilele fără lecturi, fără un film, un spectacol, o întâlnire culturală) și dezgust, de excitație politică și lehamite.²²²” Acesta vede în Monica Lovinescu un reprezentant de valoare al literaturii române și se întreabă: „Cine oare, în absența Monicăi Lovinescu, ar mai fi comentat la noi cărți precum *Jugement a Moscou* de Vladimir Bucovski?²²³” accentuând cât de semnificativă a fost aceasta prin abilitățile sale literare.

Gheorghe Glodeanu crede că Monica Lovinescu este un liant al legăturii româno-franceze, prin ea „publicul larg din România, privat de libertățile elementare, avea acces la informația culturală de ultimă oră, atât internă cât și

---

²¹⁶ <http://crispedia.ro/monica-lovinescu/>(accesat în 23-02-2017.)

²¹⁷ Ibidem.

²¹⁸ Ovidiu Pecican, *Monica Lovinescu, opera scrisă*, în *Tribuna*, nr. 137. sub Egida Consilului Județean Cluj, director fondator Ioan Slavici, 1988, Cluj-Napoca, 16-31 Mai 2008, p. 12.

²¹⁹ Ovidiu Pecican, loc.cit, p.12.

²²⁰ Ibidem, p. 18.

²²¹ Ibidem.

²²² Dan C. Mihăilescu, *Literatura Română în Postceaușism. Memorialistica sau trecutul ca reumanizare*, Ed. Polirom, Iași, 2004, p. 239.

²²³ Ibidem, p. 224.

internațională.²²⁴” *Unde scurte. Jurnal indirect și Întrevederi...* sunt catalogate, de către acesta, drept opere semnificative prin faptul că „aduc noi informații privind opera și biografia unor personalități marcante ale exilului românesc.²²⁵” De altfel, Glodeanu consideră că valoroasă din punct de vedere politic și ideologic este, de fapt, întreaga serie *Unde scurte*, o „memorie critică, scrisă cu mult talent gazetăresc a unei perioade funeste din istoria culturii noastre, seria de *Unde scurte*, marchează integrarea definitivă a Monicăi Lovinescu în literatura română.²²⁶” Există însă și un risc major al acestor scrieri, crede acesta, și anume faptul că „mesajul lor este strâns legat de un anumit context socio-istoric, care odată depășit, duce la pierderea interesului față de asemenea creații.²²⁷” De altfel, este un risc pe care Monica Lovinescu și-l asumă, prin scrierile de tip memorii, în care îngheață o mare parte a istoriei. După 1989 i s-a reproșat faptul că „face o critică în jurul principiului de estetică²²⁸”, însă Glodeanu o apără fiind de părere că esteticul este un factor principal în opera Monicăi Lovinescu „or tocmai introducerea unui astfel de concept în judecata de valoare reprezintă elementul de originalitate.²²⁹” Glodeanu mai observă că „pe fondul unei relative liberalizări, cenzura și autocenzura funcționau ca frâne ideologice²³⁰”, iar folosirea principiului etic are rolul de a desparte „valoarea de surogat, scrierea originală de plagiat.²³¹” Important este că Monica își asumă postura de observator intransigent al culturii: „ceea ce o frământă până la obsesie pe d-na Monica Lovinescu este soarta literaturii române²³²”, motiv pentru care „Jurnalul” pe care îl oferă tiparului este „un martor al ultimilor ani de dictatură comunistă trăită și înregistrată din inima exilului și al începutului tranziției.²³³”

Opera sa evidențiază o „voce critică de mare forță, gravitate și solemnitate, dar regal pentru o epocă de concesi și abandonuri etice și artistice ale cărei complicații, vocea voalată și demnă de la ”Europa Liberă” le-a știut descifra ca nimeni altcineva.²³⁴” Profilul identitar al Monicăi are ca parte constitutivă numele Lovinescu, este deci fiică a criticului Eugen Lovinescu fapt ce presupune păstrarea vie a memoriei literare a tatălui. Are grijă de continuitatea

---

²²⁴ Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în Literatura diasporei și a disidenței*, Ed. Libra, București, 1999, p. 5.

²²⁵ Ibidem, p. 314.

²²⁶ Ibidem, p. 307.

²²⁷ Gheorghe Glodeanu, op.cit., p. 302.

²²⁸ Ibidem, p. 8.

²²⁹ Ibidem.

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Ibidem.

²³² Ibidem, p. 304.

²³³ Ovidiu Pecican, loc.cit., p. 13.

²³⁴ Ibidem.

Cenaclului „Sburătorul” și de sortarea materialului pentru publicații postume ale părintelui mult iubit, a cărui pierdere o regretă veșnic. Identitatea sa iese la lumină prin scrierile memorialistice și conturează o Monica nestăpânită literar, activă dar și un om simplu cu probleme banale. „Identitatea reprezintă însă o întrebare metafizică fundamentală sub forma identității de sine: Ce face lucrul să fie ceea ce este?”²³⁵ Pe acest principiu mă bazez atunci când spun că vocea sa pe unde radio face posibil să existe o Monica Lovinescu, unică și inconfundabilă, reprezentantă a exilului literar românesc cu o personalitate ce capătă multiple fațete dar în fond rămâne aceeași.

Monica Lovinescu își manifestă constant interesul pentru literatura din diaspora, după cum subliniază Cornel Ungureanu în *La vest de eden*: „exilul românesc din capitala Franței se poate bizui pe serviciile unui om de cultură.”²³⁶ Este îndrumătorul tinerilor scriitori și are, deopotrivă, timp și pentru propria operă: „cronicile, recenziile, sintezele, interviurile cu contemporanii reprezintă cel mai de seamă documentar asupra literaturii române.”²³⁷

O altă persoană ce participă la conturarea profilului identitar al Monicăi este mama sa, Ecaterina Bălăcioiu, profesoară de franceză și devotată singurei sale fiice, pe care, după ce aceasta a plecat în exil, nu a mai văzut-o niciodată, însă au comunicat neconținut prin scrisori. Ecaterina și Monica alcătuiau o complicitate, mama îi comunica în scris că o simte foarte aproape: „noi două nu ne vom da uitării niciodată; pe lumea cealaltă-deși, sper, la mare distanță de timp-am să te aștept, credincioasă și cu inima plină de tine.”²³⁸ Aceasta se considera mândră de a fi avut un copil ca ea și o alintă „dulcea mea dragă”, „mult iubita mea”, „pescărușa mea iubită de pe alte limanuri”. Într-o scrisoare din 24 februarie 1951 sâmbătă, îi scria: „atâtea zile fără să-ți pot scrie, când eu te port în mine cu fidelitate, clipă de clipă în orice moment al vieții mele, dulcea mea lumină vie și caldă.”²³⁹ Identitatea culturală este influențată de factorii externi și de ideologiile perioadei în care scriitorul activează „organizatorul general al identității personale este întotdeauna concepția dominantă despre om a epocii și societății date.”²⁴⁰ Monica este conștientă de talentul poporului român dar totuși îi impută lipsa de conștiință.

---

²³⁵ Istvan Bujalos, Krisztina Bernath, Brigitta Baloghet alii, *IDENTITATE, EUROPEANĂ, NAȚIONALĂ ȘI REGIONALĂ*, Ed. Partium, 2011, Oradea, Subcap. „Istvan Bujalos, Istoria identității moderne”, p. 19.

²³⁶ Cornel Ungureanu, *La vest de eden*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1995, p. 166.

²³⁷ *Ibidem*, p. 173.

²³⁸ Ecaterina Bălăcioiu Lovinescu, *Scrisori către Monica, 1951-1958, trad. de Gabriela Crețea, selecție și postfață de Astrid Cambose, Ed. Humanitas, București, 2016, p. 20.*

²³⁹ *Ibidem*, p. 22

²⁴⁰ Istvan Bujalos, loc. cit., p. 23.

Mircea A. Diaconu o surprinde pe Monica Lovinescu în revista *Contrafort* „comentând scene din copilărie și uimindu-se: “ Lui E. Lovinescu să-i susuri în urechi „tăticonțule”, ideea mi se pare acum delirantă.²⁴¹” Iată o imagine a întâlnirii Monicăi cu istoria.

Textele Monicăi Lovinescu au două mari calități, observă Sorin Lavric, în *România Literară*, „mai întâi, ele ne ajută să ne amintim de spectrul unui secol eminent crâncen și, în al doilea rând, ne familiarizează cu optica politică a Monicăi Lovinescu.”²⁴² Despre *Etica neuitării* acesta consemnează că „începi s-o citești ca pe o selecție de comentarii politice și o termini cu senzația că ai participat de fapt la o mărturisire.”²⁴³ Cristian Livescu în *Convorbiri literare* scoate la iveală părerea Monicăi despre adoptarea eticii: „cooptarea criteriului etic în discuția despre literatură și posibila reevaluare a întregii noastre istorii literare pe seama lui, s-au impus de la sine.”²⁴⁴,

În operele sale Monica Lovinescu împletește ideologiile vremii cu „etica” și „est-etica”. Culianu o vede ca pe un „critic al ideologiei” iar Mihaela Burlacu analizează „etica” din perspectiva revoltei, pe care o vede ca pe o „premisă a libertății”. Etică ce „pentru Monica Lovinescu nu poate fi separată de aceea a solidarității cu cei supuși dominației totalitare.”²⁴⁵ Însă important este că „la Monica Lovinescu arta este o armă împotriva ideologiei și a minciunii”²⁴⁶, iar literatura este văzută ca „o lume ficțională într-o lume reală.”²⁴⁷ Mihaela Burlacu crede că etica pe care Monica o predică este influențată de întâlnirea cu istoria „pe când talentul este moștenit și cultivat în medii culturale europene.”²⁴⁸ Ioan Petru Culianu este de opinie că semnătura „etică” este o caracteristică obligatorie tuturor operelor de valoare „în cazul României s-ar putea spune că nici o operă mai însemnată nu s-a creat în lipsa totală și ostentativă a dimensiunii etice.”²⁴⁹ Maria Draga, în *Condiția postmodernă*, abordează termenul de „estetic” pe care

---

²⁴¹ Mircea A. Diaconu, *Cronică literară: Monica Lovinescu și avatarurile întâlnirii cu istoria*, în *Contrafort*, nr. 9, Chișinău, Septembrie 2003, poate fi accesat online la adresa <http://www.contrafort.md/old/2003/107/589.html>.

²⁴² Sorin Lavric, *Cronica ideilor: Etica intrasigenței*, în *România Literară*, nr. 50, 2008 poate fi accesat online la adresa http://www.romlit.ro/etica_intransigenei.

²⁴³ Sorin Lavric, loc.cit.

²⁴⁴ Cristian Livescu, *Monica Lovinescu, estetica, memoria și acțiunea critică*, în *Convorbiri Literare*, Decembrie, 2013 poate fi accesat online la adresa <http://convorbiri-literare.ro/?p=1647>.

²⁴⁵ Mihaela Burlacu, op. cit., p. 84.

²⁴⁶ Ibidem.

²⁴⁷ Ibidem, p. 15.

²⁴⁸ Ibidem, p. 19.

²⁴⁹ Ioan Petru Culianu, *Studii românești, II. Soarele și luna. Otrăvurile admirației*, Ed. Polirom, Iași, 2009, p. 223.

il descrie ca pe „o reiterare a unui exces de formă, care găsește un ecou în înclinația manieristă a artelor postmoderne.²⁵⁰” Adela Dinu, în *Diaristica feminină românească* crede că „ideologia, fie ca estetică, fie ca blestem sau mobil al existenței Monicăi, în speță, cea comunistă, monopolizează preocupările.²⁵¹” Aceasta vede „est-etica” ca pe un element caracteristic al cuplului Monica-Ierunca: „confruntarea cu ideologia devine singurul proiect existențial în care amândoi își investesc toate resursele.²⁵²”

Volumul *Etica neuitării* reprezintă un punct de maxim interes, de aceea vom face o prezentare a celor mai importante tematici și eseuri prezentate aici. Pentru crearea acestui volum, Monica preia texte din *Unde scurte*, *Revista 22* și *România Literară*, un volum de eseuri politico-istorice în care Monica spune un Nu hotărât uitării de toate zilele. Adoptă tema liberalismului în studii ca *Silabisirea democrației*, *Paradoxul român*, dar și pe cea răului și combaterii lui în *Pentru un muzeu al erei comuniste*, *Negaționiștii de stânga*.

În eseu *Posteritatea contemporană*, parte componentă a acestui volum, se analizează situația României sub comunism și a scriitorului care dorește să ofere cititorului „imaginea vieții sale cotidiene, împăcat cu sine (...) n-a stat inutil sub vremei.²⁵³” În *Estetul anonim*, scriitorul este surprins în postura de om simplu ce face și altceva în afară de literatură, ca o ființă sociabilă, nu un idol de neatins „el este o persoană publică și are un cuvânt de spus.²⁵⁴” În *Scriitorii și Canalul* sunt analizate scrierile ce au lăudat munca la Canalul Dunăre-Marea Neagră. Construit în mod obiectiv, acest eseu blamează scriitorii mincinoși ce laudă acest tip de demers, care nu se știe cât de util este, dar se știe că este abuziv și că a făcut multe victime: „pentru orice român nelovit de amnezie, magistrala nu e albastră ci roșie. Roșu, nu de la steagul Partidului, ci de la sângele celor omorâți acolo.²⁵⁵”

Etica neuitării oferă și imaginea unor oameni considerați modele pentru Monica ca Raymond Aron, Hannah Arendt, Czeslaw Millos, Ionesco, Soljenițn, Vassili Grosman, Jeane Hersch. Acest volum încununează munca Monicăi, evidențiind o scriitoare autentică și devotată patriei de origine chiar și în exil. Monica promovează o ideologie justă, cea a est-eticii, și dorește să ducă mai departe talentul de critic al tatălui, dar, important de reținut, nu se transformă în

---

²⁵⁰ Maria Sabina Draga, *Condiția Postmodernă. Spre o estetică a identității culturale*, Ed. Universității din București, 2003, p. 51.

²⁵¹ Adela Dinu, *Diaristica feminină românească*, Ed. Eikon, Cluj, 2012, cap. 4. *Jurnale exterioare*, p. 174.

²⁵² Ibidem, p. 174.

²⁵³ Monica Lovinescu, *Etica neuitării*, Ed. Humanitas, București, 2008, p. 205.

²⁵⁴ Ibidem, p. 304.

²⁵⁵ Ibidem, p. 246.

copia fidelă a acestuia, ci devine un scriitor original, puternic și tenace, un om nou cu multe opinii contrastante cu cele ale tatălui.

BIBLIOGRAFIE

- Bujalos, Istvan, Bernath, Krisztina, Balogh, Brigitta, et.alii, *IDENTITATE, EUROPEANĂ, NAȚIONALĂ ȘI REGIONALĂ*, Ed. Partium, 2011, Oradea, Istvan, Bujalos, *Istoria identității moderne*.
- Burlacu, Mihaela, Nicoleta, *Monica Lovinescu- O voce a exilului românesc*, Ed. Institutul European, 2014, Iași.
- Crihană, Alina, Daniela, *Scriitorul postbelic și teroarea istoriei. Dileme și reconstrucții identitare în povestirile vieții*, Ed. Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2003, Cap.II: „Dileme și (re)construcții identitare în povestirile vieții. Istoria și istoriile”.
- Culianu, Petru, Ioan, *Studii Românești, II. Soarele și Luna. Otrăvurile Admirăției*, Ed. Polirom, Iași, 2009.
- Dinu, Adela, „*Diaristica feminină românească*”, Ed. Eikon, Cluj, 2012.
- Draga, Sabina, Maria, *Condiția Postmodernă. Spre o estetică a identității culturale*, Ed. Universității din București, 2003.
- Glodeanu, Gheorghe, *Incursiuni în Literatura diasporei și a disidenței*, Ed. Libra, București, 1999.
- Horvath, Andor, *Autorul în discursul postcomunist*, în *Caietele Echinox*, 2001, vol.1 *Postcolonialism și Postcomunism*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca.
- Liiceanu, Gabriel, *Declarație de iubire*, Humanitas, București, 2015.
- Lovinescu, Ecaterina, Bălăcioiu, *Scrisori către Monica, 1951-1958*, traducere de Gabriela Creția, selecție și Postfață de Astrid Cambose, Ed. Humanitas, București, 2016.
- Lovinescu, Ecaterina, Bălăcioiu, *Scrisori către Monica, 1947-1951*, traducere Gabriela Creția, selecție Astrid Cambose, Ed. Humanitas, București, 2012.
- Mihăilescu, C. Dan, *Literatura Română în Postceaușism. Memorialistica sau trecutul ca reumanizare*, Ed. Polirom, Iași, 2004.
- Mitroiu, Simona, *LUPTA PENTRU IDENTITATEA OMULUI. MEMORIE ȘI IDENTITATE COLECTIVĂ*, în *Analele Universității Constantin Brâncuși* din Tg. Jiu, Seria Litere și Științe sociale, nr.3, 2010.
- Ricoeur, Paul, *Memoria, istoria, uitarea*, Ed. Amarcord, Timișoara, 2001, Trad. Ilie și I Margareta Gyurcsik.